

TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI JAHON AXBOROT RESURLARI VOSITASIDA RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Muallif: Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi ¹

Affilyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti tayanch doktoranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14512399>

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqotda talabalarning tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishda jahon axborot resurslarining o’rni va pedagogik-psixologik yondashuvlar o’rganilgan.

Kalit so’zlar: Tadqiqotchilik kompetentligi, axborot resurslari, ta’lim, axborot savodxonligi.

Zamonaviy ta’lim jarayoni talabalardan nafaqat nazariy bilimlarni egallashni, balki ularni amaliyotda qo’llay olish, mustaqil ilmiy izlanish olib borish va muammolarga innovatsion yondashuvlarni taklif etishni talab qiladi. Ayniqsa, global axborot makoni kengayib, xalqaro ilmiy manbalardan foydalanish imkoniyatlari ortib borayotgan bugungi kunda tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Talabalarni tadqiqotchilik faoliyatiga jalb qilish nafaqat ularning o’quv jarayonida muvaffaqiyat qozonishini ta’minlaydi, balki ularni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlaydi.

Bugungi kunda ilm-fan va texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda ta’lim tizimida talabalar bilimni chuqurlashtirish, ularning tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish hamda mustaqil fikrlash ko’nikmalarini shakllantirish asosiy maqsadlardan biriga aylangan. Dunyo bo’ylab axborot resurslari soni va sifatining ortishi, ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi talabalarning tadqiqotchilik faoliyatida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq, ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish talabalardan axborot savodxonligi, mustaqil o’qish va izlanish olib borish ko’nikmalarini rivojlantirishni talab qiladi.

Tadqiqotchilik kompetentligini shakllantirish, ayniqsa, axborot resurslaridan to’g’ri foydalanish, izlanishning metodologik asoslarini o’rganish va olgan bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko’nikmalarini o’z ichiga oladi. Bu esa ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik yondashuvlarni joriy etishni taqozo qiladi. Shu bois, talabalarning tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish nafaqat bilim olish jarayoni sifatini oshirish, balki ularni jahon ilmiy hamjamiyatiga integratsiya qilish, global miqyosda dolzarb muammolarga yechim izlashda faol qatnashuvchilar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Mazkur mavzu bo’yicha tadqiqotlarning dolzarbligi shundaki, bugungi kun talabasi keng qamrovli ilmiy axborotlarni qabul qilish, tahlil qilish va yangi bilim

yaratishga qodir bo'lishi kerak. Bu jarayonni amalga oshirishda xalqaro ilmiy axborot bazalaridan, masalan, Google Scholar, Scopus, SpringerLink kabi platformalardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu platformalar orqali talabalar nafaqat o'z sohalari bo'yicha eng so'nggi ilmiy yangiliklardan xabardor bo'ladi, balki dunyo miqyosidagi ilg'or tadqiqotchilar bilan o'zaro tajriba almashish imkoniga ega bo'ladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi talabalarning tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslarini aniqlash, xalqaro axborot resurslaridan foydalanish metodlarini o'rganish hamda ularning ilmiy-ijodiy qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiluvchi innovatsion texnologiyalarni taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, tadqiqot doirasida talabalarning tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida uchraydigan muammolar va ularning yechimlari tahlil qilinadi.

Ushbu masalalarni yoritish orqali talabalarni yuqori sifatli ilmiy faoliyatga tayyorlash, ularning intellektual salohiyatini oshirish va milliy ta'lim tizimini global tendensiyalarga moslashtirish imkoniyati yaratiladi.

Asosiy qism. Tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirish bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida talabalarning bilim olish jarayonida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu kompetentlik o'z ichiga axborotni qidirish, tahlil qilish, tadqiqot metodologiyasini qo'llash va olgan natijalarni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalarini oladi. Bu talabalarni nafaqat ilmiy faoliyatda, balki real hayotdagi muammolarni hal etishda samarali ishtirok etuvchi mutaxassislar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishda jahon axborot resurslari, ilmiy-texnikaviy yangiliklar va raqamli texnologiyalardan foydalanish alohida o'rin tutadi.

Xalqaro ilmiy ma'lumotlar bazalari va axborot resurslari talabalarning tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Masalan:

- Google Scholar, Scopus va Web of Science kabi platformalar tadqiqotlar uchun eng ishonchli ma'lumotlarni taqdim etadi.
- SpringerLink va Elsevier kabi bazalarda esa so'nggi ilmiy ishlar va maqolalar mavjud bo'lib, ulardan foydalanish orqali talabalar o'z ilmiy tadqiqotlarini yangi darajaga olib chiqishlari mumkin.

Axborot resurslaridan foydalanish jarayonida talabalar axborotni tanlash, uning haqiqiylikini baholash va maqsadga muvofiqligini aniqlash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu esa ularda ilmiy-ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Shuningdek, tadqiqotchilik kompetentligini shakllantirishda zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Masalan:

- Interfaol ta'lim metodlari (munozaralar, loyihalar va keys-stadi usullari) talabalar o'rtasida fikrlash va ilmiy bahs yuritish qobiliyatlarini oshiradi.
- Raqamli ta'lim platformalari (MOOC, Coursera, Khan Academy) orqali talabalar xalqaro ilmiy hamjamiyat tajribasini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi.
- Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar talabalarga amaliy tajribalarni taklif etib, tadqiqotning nazariy va amaliy jihatlarini uyg'unlashtiradi.

Tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlarning birlashishi muhim hisoblanadi va bunda pedagogik jihatdan, o'qituvchi talabalarni yo'naltiruvchi sifatida faoliyat olib boradi va ularga o'z-o'zini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi. Psixologik jihatdan esa, talabalarni rag'batlantirish,

ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va izlanishga qiziqish uyg'otish tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirishda asosiy omillardan hisoblanadi.

Masalan, talabalarni loyihaviy faoliyatlarga jalb qilish orqali ularni jamoaviy tadqiqotlarga tayyorlash va ular o'rtasida ilmiy muhokamalar tashkil etish ijobiy natijalar beradi. Bundan tashqari, individual yondashuv asosida talabalar o'z ehtiyojlari va qiziqishlariga mos tadqiqot yo'nalishlarini tanlash imkoniga ega bo'ladilar.

Tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirish jarayonida talabalar axborot resurslaridan foydalanish bo'yicha tajribaning yetishmasligi, raqamli platformalardan foydalanish uchun texnik ko'nikmalarning pastligi, ilmiy faoliyatga motivatsiyaning yetishmasligi kabi bir qator muammolarga duch kelishlari mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlar taklif etiladi:

1. Axborot savodxonligini oshirish bo'yicha treninglar tashkil etish.
2. Talabalar uchun ilmiy tadqiqotlar olib borish bo'yicha metodologik qo'llanmalardan foydalanish.
3. Ilmiy-ijodiy faoliyatni rag'batlantirish uchun grant va stipendiyalar tizimini kengaytirish.

Xulosa. Talabalarning tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirish bugungi ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, ularni mustaqil izlanishlarga jalb qilish, axborot resurslaridan samarali foydalanish va zamonaviy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Jahon axborot resurslari va innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalar nafaqat ilmiy-texnikaviy yangiliklardan xabardor bo'ladi, balki ularni ilmiy faoliyatda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Axborot savodxonligini oshirish va xalqaro ilmiy platformalar bilan ishlashni yo'lga qo'yish.
2. Innovatsion ta'lim metodlarini joriy etish, jumladan, interfaol mashg'ulotlar, loyiha asosidagi ta'lim va virtual laboratoriyalardan foydalanish.
3. Talabalarning motivatsiyasini oshirish va ularni psixologik qo'llab-quvvatlash lozim.

Shu bilan birga, tadqiqotchilik kompetentligini rivojlantirish jarayonida mavjud muammolarni bartaraf etish uchun tizimli yondashuvni joriy etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va talabalarni ilmiy faoliyatga jalb etish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Ushbu tadbirlar talabalarning ilmiy salohiyatini oshirish, ularni xalqaro ilmiy hamjamiyatga integratsiya qilish va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shuvchi yuqori malakali mutaxassislar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Abdullaeva, Z. M. (2020). Innovatsion ta'lim texnologiyalari va tadqiqotchilik faoliyati. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

Ismoilov, B. A. (2019). Zamonaviy ta'lim texnologiyalarining nazariy asoslari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.

Azizov, Sh. T., & Karimov, U. R. (2021). "Ilmiy tadqiqot olib borish ko'nikmalarini rivojlantirishda xalqaro axborot resurslarining o'rni." Oliy ta'lim va ilm-fan jurnalida ilmiy maqola seriyasi, 14(2), 56-65.

Qodirov, T. (2022). Axborot texnologiyalari va ta'lim tizimi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

UNESCO (2019). Information and Communication Technology in Education: A Global Perspective. Paris: UNESCO Publishing.

Scopus Database (<https://www.scopus.com>)

Web of Science Platform (<https://www.webofscience.com>)

SpringerLink (<https://link.springer.com>)

Coursera (<https://www.coursera.org>)

Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W. H. Freeman and Company.

